

gen onbillijk
van dit artikel
christelijke ro-
die ook moge-
liteiten ander-
erinnering aan
leen ten doel,
at voortvloeit
e waardeering.

stelijke roman-
lijk een eigen-
groeiende wor-
bestaansrecht
specifiek chris-

illende nieuwe
zelfde gegeven
bil in verhou-
ch steeds het-
chting, teleur-
geluk zag, de
d anders dan
gewenscht. In
i roman is de
haar vertrou-
minder beant-
die daardoor
leef in de ne-
felijke psycho-
g van gestage
twijfelen, van
verstrekken

odanige situa-
ting van den
den en teleur-
nankunst deze
jker kan doen
ten voert naar
die uit zulke
te aan kracht
eden verdiept
het geloof het
an het geloof,
oman als „Het
m is daar, om

ik een gevaar,
een stof. Het
rende beschrij-
et in de chris-
in dienzelfden
m typeert. En
wijzen in ver-
de christelijke

christelijke ro-
loorsnee roman
lat sombere in
beginsellooze.

ft dus afgedaan
ies' ziel verder
alleen komt
us; en zoo kan
ord" volgen van

erheven
egen leven.²⁾
onden en, al is
dragen wil, hij
its noodzaak op
ngel-bewaarder"
ezaligde-geliefde
sing, en genade-
rjon zingt om
dood geeft in
ig.

acht!

tacht

ven val

4)

s ons liever dan
hij lijkt op den
interpres, met
stijgen de trap-
vaarheid.

tel, en alle pry-
wie de groote
Christus, die van
len beginne was
zooverre althans
lene Swarth, de
len samenvallen
dat van Jesus

ikens waar doet
s de stem der
De zonden der
erotiek vragen,
en kan dwalen,
ex van de ver-
le in de kerk
come elke erfenis
haten gevonden
zijn erotiek, hoe
en vrijpleitende

het onbevredigde, het gebroekene, dat veler leven
verdonkert. Een ziekteverschijnsel ongetwijfeld,
maar dat te verklaren valt uit de psychische mat-
heid, die velen neerdukt. Tot op zekere hoogte
misschien spiegel van de werkelijkheid, maar dan
van een realiteit zonder eenigen glans van licht,
zonder eenig houvast of uitzicht.

Maar in de christelijke romans mag zulk een
levensinstel toch niet een doorgaand verschijnsel
worden, omdat ze daar geheel onnatuurlijk is. Wel-
nag, moet daar zelfs, uitkomen de strijd, de gebo-
genheid onder zwaren druk, de zwakheid van
kracht, die voortvloeit uit menselijkheid, maar
ten slotte moet daar toch ook stralen de glans
van het vertrouwen, de rust van het weten, dat
alles, ook alle tegenheid en zorg, is in Gods hand,
kan daar schitteren de blijheid van het geloof.

Juist daarin, in die beginselontplooiing, zooals
ze aan de vruchten wordt gezien, ligt het bestaans-
recht en de bestaansvoorwaarde van de christe-
lijke romankunst. Daardoor immers komt ze te
staan in haar kracht tegenover de matheid der ziels-
ziekte- en zelfmoordromans, maar daardoor ook
neemt ze haar eigene, zelfstandige plaats in in de
literatuur. Wat haar door de boven aangeduide
omstandigheden bij den niet-christelijken roman doet
ten achterstaan, wordt alleen, maar dan ook ruim-
schots, vergoed, door de mogelijkheid, dat zij
levensrust en levensblijheid uitbeelden kan, gefun-
deerd in geloofsverzekerdheid en vertrouwen. En
als dan een waas van somberheid ligt over ver-
schillende van haar vertegenwoordigers, en een
opgloren van het geloofslucht weer aanstonds over-
wolkt wordt door de donkerheid van den twijfel,
is dat in strijd met het karakter, dat aan chris-
telijke romankunst behoort eigen te zijn.

Nu versta men mij wel.

Ik wil volstrekt niet betoogen, dat dat „eigene“
er dik boven opliggen moet, dat elke roman-ver-
houding aanstonds vergeestelijkt dient te worden
of in een kader van teksten moet worden gevat.
Integendeel. Dan zou alle kunstwaarde tegelijk
verdwijnen zijn en van christelijke romankunst geen
sprake meer wezen. Neen, dat „eigene“ is dit,
dat het christelijke karakter er in leeft, er mee sa-
mengewoven is, er uit opbloeit, omdat de menta-
liteit van het christelijk belijden er aan ten grond-
slag ligt.

Die mentaliteit moet uit de christelijke roman-
kunst duidelijk spreken, wil zij de groote betoeke-
nis hebben, die ze hebben kan. Ze moet groeien
naar het licht, dat haar alleen kan doen leven
en haar kracht en kleur geven kan. En bij deze
noodzakelijke voorwaarde voor haar bestaan, lijkt
mij de al te sterk geaccentueerde somberheid en
zorgen-teekening een loot, die in het belang van
een voortgaande ontwikkeling zal moeten worden
besnoeid.

Wat ik hier te berde breng is niet tegen een
bepaald roman van den laatsten tijd gericht. Ware
dat zoo, dan zou eerlijke critiek gevorderd heb-

redenen kunnen opvullen, toch grootendeels kind van
zijn tijd; Scheler heeft herinnerd, niet ten onrechte,
aan den samenhang tusschen Franciscus troebadoer-
schap van God en de troebadoerliedekens van de
Provence met haar erotische vervoering en beroering.¹⁾
De liefde tot God en tot Jezus ontteent in zulke
dagen haar woorden en haar emblemen uit den voor-
nad der wereldlijke zangers. Doch in de dagen van de
profetie, als zij ontwaakt tot sterker getuigenis, is het
geestelijk lied het wereldsche vooruit en zingt met
eigen stem.

Want van Eros zongen de heidenen ook.
Maar het christendom heeft met zijn „agape“ de
hele aanstonds vergeestelijkt. Als Christus Petrus tot
driemaal toe vraagt: hebt gij mij lief? dan wordt
de spanning in den dialoog gebracht juist daardoor,
dat Christus van de liefde, die zich in uiterlijke vormen
openbaart en die aan uitwendige zelfbetuiging zich
zelf nog ophaffen wil (philein) Petrus' ziel opvoert
tot die hogere liefde, die niets uiterlijks overhoudt,
die den afstand tusschen God en mensch torst en trost,
die alle zinnelijkheid overwint en geworteld wordt
in den Geest (agapaan). En eerst toen Simon Petrus,
de zinnelijke, de heftige, ook van die hogere liefde
kon zeggen, dat zij was in zijn ziel, eerst toen kreeg
hij zijn mandaat: weid mijne schapen. Daartoe heeft
ook behoord: de nederlegging van de waarheid omtrent
den Christus Gods.

Wij willen daarom den weg van Eros niet op.
Eros blijft staan bij het oogenblik, en kan ook in Chris-
tus' doodsood wellust²⁾ vinden: het roode bloed!
Het Evangelie teekent evenwel een Christus, die om
den nood slechts het kruis torst en zijn roode won-
den zijn niet om te streelen, maar om neer te slaan
elk, tot wien de stem komt: dat hebt gij gedaan!
Eros speelt, gelijk alle liefde speelt. Maar de
Christus der Evangelien heeft te allen tijde haast.
Mijn Vader werkt altijd, en Ik werk ook.³⁾

Eros heeft alleen vrienden, vrienden en broe-
ders. Maar Christus zegt iets daarbij: gij zijt mijne
vrienden, zoo gij doet, wat ik u gebied.

Het liefdesverbond, dat in de lusthoven van Eros
tusschen Christus en de ziel gevierd wordt, verbindt
twee gelijken: want de erotiek kan slechts leven
van de gelijkheid der gelieven. En spreekt zij van
plaatsbepaling, dan is die wederzijdsch. Maar de
hooge verbondsgedachte, waarin de Bijbel de religie
laat opkomen, spreekt wel van een verbond, dat wel
twee „deelen“, twee partijen heeft, God en mensch,
maar tegelijk houdt zij vol, dat het verbond in wezen
en in bestaansgrond „monopleurisch“, één-zijlig is;

ben, dat het gezegd was bij de bespreking van
zulk een boek afzonderlijk. 't Is een opmerking
van algemeene strekking, maar alszoodanig m.i. de
overweging waard.

C. T.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Daar ik telkens weer terugkom op België en in „De
Reformatie“ en in „Het Gereformeerd Theologisch Tijds-
chrift“, dien ik nog één evangelisatie-arbeid te noemen,
waarvan ik nog niet een enkel woord repte, ik bedoel
het werk der Silo-Vereeniging. Deze arbeid werd in 1880
gesticht door Dr N. de Jonge, in 1874 uit Nederland
naar Brussel gekomen als predikant der Vlaamsch-Hol-
landsche gemeente aldaar; na diens dood werd die
voortgezet onder leiding van Dr C. L. Laan en staat
thans onder die van Dr J. Chrispeels, predikant
te Laken-Brussel. Wie dezen arbeid, die vóór alles onder
de Vlaamsch sprekende vier miljoen Belgen wordt
gewerkt, wil kennen in zijn oorsprong, trachte te lezen
Prof. Valetton's Levensbericht over Dr De Jonge of
anders het Bethel-Boek ter herinnering aan de in-
wijding der nieuwe Bethel-kerk op 16 September 1900.
Ik ontleen mijn gegevens aan twee werkjes van recen-
ten datum, uitgegeven het eene ter gedachtenis van
de eerste martelaren voor de Hervorming Hendrik
Voets en Jan van Eschen en daarin het naschrift
onder het hoofd Het Evangelie in Vlaanderen
in onze dagen; het andere werkje is van nog jon-
geren datum en is in 't Engelsch geschreven, met de
bedoeling het Angelsaksische ras op dezen arbeid attent
te maken en in dien weg zijn financiële steun te mogen
ontvangen. Dit is goed gezien! Engeland en Amerika
zijn evengoed schuldenaars van het België uit den
eersten tijd der Reformatie als Nederland. De historische
studien der laatste jaren hebben ons den weg leeren
kennen die de uitgewekenen uit België zijn gegaan.
Die uitgewekenen waren hielden en heidinnen des ge-
loofs, een heerlijk zaad door den adem Gods wegge-
droven en daarna gevallen in een bodem waarin het
wortel schoot om rijke vruchten te dragen. Dit laatste
boekje vangt aan met een bondige en zeer hartelijke
aanbeveling van het Silo-werk door Dr D. A. Sloan,
Director Methodist Mission in Europe, Brussels, Belgium,
5, rue du Champ-de-Mars. Het is alsof de volkeren
om strijd een deel van hun schuld aan België wenschen
af te doen en dat is een goed ding. Het Belgische
volk bezit nog karakter-eigenschappen, die als zij geheel-
heid mochten worden door den Geest van Christus, zoo
heerlijk zouden kunnen dienen tot de verheerlijking
van Gods naam. De arbeid van de Silo-vereeniging heeft
in korte jaren een omvang gekregen, waarover men
zich moet verwonderen.

Hij telt nu de volgende posten:

1. Brussel-Laken, een gemeente met Christelijke
dagschool. Dit werk vierde voor een paar jaar zijn
40-jarig bestaan.
2. Brussel—Anderlecht, eene Evangelisatie.
3. Brussel—Schaarbeek, eene Evangelisatie.
4. Ronse in Oost-Vlaanderen, eene Evangelisatie met
Christelijke dagschool. Bijpost Oudenaarde.
5. Geeraardsbergen in Oost-Vlaanderen, eene Evan-
gelisatie met Christelijke dagschool. Bijpost Neder-
brakel.

dat het alles uit God is, dat Hij soeverein de voorwaar-
den bestelde in het verband en niet de gelijkheid
der bondgenooten.

De liefde van Christus is niet die van Eros.

Eros heeft in de mythologie der Grieken de liefde
gewekt; maar die de vernade liefde wrekt, dat
is zijn broeder en gelijke, Anteros.¹⁾ Alzoo is
niet de Christus. Zijn liefde is de hoogste en heeft
dus het hoogste gezag; zij is krachtens eigen aard
en wezen met de soevereiniteit bekleed. Daarom kan
men in Eros' school wel leeren, dat de liefde vroolijke
uren bereidt; maar Eros is Anteros niet; de liefde
van Eros prodikt niet, dat zij ook wreken komt.
Maar het Evangelie doet zien, dat Christus zichzelf
den dienst van Anteros bewijst: kus den Zoon, anders
toont Hij. De liefde, die zoo soeverein en transe-
ndent is, wrekt zichzelf over haar vernadiging. En
het geweldige van die liefde, deze verheuging met
beving, kan niet Eros, maar alleen het Evangelie
prediken. Eros heeft wel, maar het Evangelie heeft
ten slotte geen behagen in Van Eeden in de Passielooze
Lelie:

Nu wint ge liefde en lied!
Zoo geeft de hemel en de zon,
Zoo geeft Gods liefde groot
Ook waar zij nooit ontvangen kon
Uit louter minnens-nood....

Want Gods liefde is geen nood, maar kracht en
genade; en redenen „nam“ zij uit zichzelf; en haar
doel is altijd tot wederliefde te wekken.

Hier raken wij tenslotte de vraag naar het doel
der religie. Zij is: Gods gaven Hem teruggaven. Eros
speelt het spel der liefde, want liefde heeft nu een-
maal haar „nood“ en ze moet daarom wel zich uit-
leven: achter deze liefde is geen doel; Eros leert
het goede werk niet. Maar voor het Christen-
dom en de calvinistische belijdenis heeft Gods liefde
ons gewekt tot wederliefde; het goede werk is
de kroon der verlossing. Erotische religie kent de
jacht niet tot het goede werk, dit is haar schriklijkst
vonnis. Daarin gaat zij met al haar religieus gebaar
als irreligieus voor Gods oog ten onder.

Want aan Job antwoordde God uit een „onweder“. De
liefde keerde weder met het werpen van den
bliksem; en de immanentie Gods werd bekeerd in
het uur, toen Hij transcendent zijn vuurschijnen wierp
in bliksemen over Jobs hoofd, om daarna Zijn
gloed te ontsteken in Jobs hart.

Eros speelt wel, maar schuilt dan ook voor het
onweder.

6. Aalst in Oost-Vlaanderen, eene Evangelisatie.
7. Meenen in West-Vlaanderen, eene Evangelisatie.
8. Colportage-arbeid en Evangelisatie over geheel het
land vooral door openluchtvergaderingen op de
markten.
9. Eene opleidingsschool voor Evangelisten.
10. Eene Drukkerij, waarop Bijbels en godsdienstige
boeken gedrukt worden en twee weekbladen: het
Christelijk Volksblad en de Blijde
Boodschap, welke laatste wekelijks ten getale
van 40.000 exempl. verspreid wordt in België,
Nederland, Frankrijk, Duitschland, Noord-Ame-
rika, Oost- en West-Indië.
Deze arbeid heeft thans ruim 50 personen in
zijn dienst en moet zelf voorzien in al zijn gel-
delijke behoeften.

Ook in dit naschrift wordt een beroep gedaan op
den steun van Nederland en Amerika, met herinnering
aan de duizenden martelaren die in België hun leven
gaven voor het Evangelie.

Vooral het in 't Engelsch geschreven boekje „The
Gospel in Flanders“ is vol van aangrijpende verhalen
van feiten uit den arbeid der Silo-vereeniging. Thans
heeft zij:

8 stations met 9 evangelisten, allen tot bekeering
gekomen uit de Rooms-Katholieke Kerk.

3 lagere Christelijke scholen, met 8 onderwijzers.

Een opleidingsschool voor Evangelisten.

Een uitgebreid colportagewerk, waardoor jaarlijks om
de vijftig duizend Bijbels en Christelijke boeken worden
verspreid.

Een drukkerij die veel werk doet.

Zij heeft haar stations tot in Duinkerken.

Ik onthoud mij thans van eene beoordeeling; ik ken
te zeer alleen maar door lectuur dezen arbeid. Echter
ik schreef daarvan volledigheidshalve, maar vooral om
ook onder onze menschen de sympathie te wekken
en te sterken voor onze kerken in België en door dit
weinigte de gedachte levendig te houden die zint op eene
doelmatige en krachtige evangelisatie-arbeid onder de
Vlaamsche bevolking; en dan zulk een evangelisatie-
werk dat onze volle sympathie en onzen krachten
steun kan ontvangen.

* * *

De lezers van „De Reformatie“ kunnen weten dat er
in het Oosten van Europa verstroopte resten leven
van een volk dat de zoogenaamde Christelijke groot-
machten uit hebben laten moorden gedurende de bijna
verstreken kwarteeuw van onze jaartelling. Geen Glad-
stone was er meer, die zijn sterke stem verhoef te-
gen het uitnoorden van de Armenische natie door de
Turken. Alleen zijn er Christenen te midden der
machtige natie geweest, die hebben geboden en gele-
den met die armen. Meer dan eenmaal groep ik de
gelegenheid aan te wijzen op het werk van de Duitse
hulpvereeniging tot Christelijke liefdadigheid in het Oos-
ten, waaromtrent reeds jarenlang het gratis te lozen
maandschrift „Sonnen-aufgang“ mededeelingen doet.
Dit blaadje is aan te vragen Frankfurt a. M., Fürsten-
bergerstrasse 151. Door de mededeelingen in „Son-
nen-aufgang“ gedaan, werd men in staat gesteld, eeni-
gen indruk te ontvangen van het naamloos lijden
van dit oude volk. Tevens kon men worden verkwikt
door de gedachte dat er in Duitschland zelfs gedurende
den oorlog nog zooveel mannen en vooral vrouwen
werden gevonden, die zich gaven voor den allermoei-
lijksten en gevaarlijksten arbeid in het nabije Oosten,
vooral in Syrië, tot leniging van den nood, ter verzor-

Vrijmoedig dringt hij dan ook God zijn woorden
op; maar even vrijmoedig onttrekt Hij zich aan het
antwoord van Hem, die spreekt in het „onweder“.

Eros leert wel spreken, maar niet hooren.²⁾
En waar „de liefdelijckheid wordt opgeheven om de
reinste liefde, de unio mystica, tusschen God en de ziel
te vieren“, daar is wel plaats voor de sublimering
der natuur en van haar loop, maar daar is geen
plaats voor den „Prediker“, die de natuur met haar
kringloop vermoeiend achtte, juist omdat de natu-
ur niet sublimiert, maar haar ommekeer steeds
herhaalt.

De Prediker heeft dan ook tenslotte troost gevon-
den, niet in de natuur, die niet kan sublimieren,
maar in God, die den ommekeer heeft gebroken door
het Woord der genade. En deze God heeft straks
met de gansche schepping zijn gemeente verheerlijkt
in de opvaart van Christus, die ons mede heeft gezet
in den hemel.

Daarom is Eros onvruchtbaar.

En wie meenen mocht, dat de critiek van een
calvinist op deze zielsverbeidingen den tijd niet bij-
houdt, maar naar den antieken Calvijn teruggrijpt, die
bedenke, dat de stem van Otto niet voor niets het
pleit gevoerd heeft, juist nu weer, voor het onder-
gaan van het antwoord van Hem, die Job antwoordt
uit een onweder; en die in stormen Jobiades wekt in
verbijzelden harten, Hem, in wien de liefde door ge-
zag tot ontzag ontwakend doet.

K. S.

¹⁾ Zie Scheler, Wesen und Formen der Sympathie, 2e Aufl.,
Bonn, 1923, S. 90 v.; inz. 98.

²⁾ Vgl. Poelhekke's Danc-verheerlijking. Kultur en Leven,
van Munster, Amsterdam, 146 v.

³⁾ Dr Ph. A. Lausberg, Letterk. Studiën, De Kl. Joh. II
en III, 's-Gravenhage, D. A. Danne, bl. 157, vgl. 91.

⁴⁾ Vgl. Poelhekke, Lyriek, Wollers, Groningen—Den Haag,
1924, bl. 274.

⁵⁾ Vgl. Verwey, Inleiding Nieuwere Ned. Dichtkunst, Ned.
Bibl. 77.

⁶⁾ Scheler, a.w. bl. 109.

⁷⁾ Later hierover meer.

⁸⁾ Vgl. Karel van de Woestijne, Eros en Anteros, Inter-
media.

⁹⁾ Er zijn er gelukkig nog, die daarvoor oerlijk willen
uitkomen. Ik denk h.v. aan sommige neg al anti-kerkelijke
uitspraken in: René Arco, L'Amour de l'homme dans la
littérature contemporaine, De Stem, April, Mei 1925; h.v.
bl. 324—326.